

Del 1 teori:

Grei ut om ekteskapsloven § 31. Anslått tidsbruk 2 timer.

Sensorveiledning:

Spørsmålene som oppgaven reiser er behandlet i pensum, Økonomisk familierett, Asbjørn Strandbakken (2.utg) kapittel 6.

Kandidatene bør innledningsvis vise til hovedregelen i el § 31 (1) om at ekteskap ikke medfører noen endring til å råde over hans eller hennes eiendeler, og at dette også innebærer at inngåelse av ekteskap ikke medfører endring av eierforholdene. Kandidatene bør forklare forskjellen på sameie, og delingsreglene i ekteskapsloven. Det må tas hensyn til at kandidatene har ikke hatt statisk tingsrett (med mindre de tar eksamen opp på nytt). Det er likevel helt sentralt at kandidatene viser at de forstår skillet mellom eierforhold (sameie/ene-eie) og delingsreglene i ekteskapsloven.

Dersom enkelte kandidater har misforstått skillet må det gis betydelig trekk. Dette vil være en vesentlig svakhet som normalt vil utelukke karakter over D.

Kandidatene bør så drøfte når sameie mellom ektefellene oppstår. Det er nærliggende å starte med at det må foreligge et rettsstiftende moment jf. Rt. 1999 s. 177 (pensum side 85.).

I pensum diskuteres typetilfeller hvor den ene ektefellen eier et formuesgode alene slik at sameie ikke oppstår (kap 6.2), videre vil mange kandidater antakeligvis diskutere de rettsstiftende momentene som tas opp i pensum, bestemmelse fra tredjemann, avtale mellom ektefellene, og arbeid i hjemmet. Enkelte kandidater vil muligens også kort diskutere betydningen av formelle forhold.

Det bør gis noe slingringsmonn mht. hvilke tema kandidatene tar opp. Det vil imidlertid trekke betydelig ned om ikke arbeids i hjemmet som rettsstiftende moment er drøftet ordentlig. Pensum viser til en rekke dommer og uttalelser i forarbeidene. Kandidater i det øvre sjikt har god mulighet til å vise innsikt ved å problematisere og nyansere ved hjelp av rettskilder.

Del 2

Praktikum. Anslått tidsbruk 2 timer.

Peder Ås og Marte Kirkerud traff hverandre en stormfull kveld på turistforeningens hytte på Storefjellet utenfor Storevik. De flyttet raskt sammen. Marte Kirkerud var økonomidirektør (CFO) i Storevik Private Equity (SPE), som kjøpte opp såkornsbidrifter i området med sikte på å selge selskapene videre med profitt etter kort tid. Peder Ås var utdannet lærer, men hadde i mange år drevet som skiboms i vinterhalvåret, og dykkerboms i Sørøst-Asia i sommerhalvåret. Han hadde derfor ingen midler av betydning. Marte hadde to barn fra et tidligere forhold som nå var blitt voksne Marcus og Martinius Kirkerud.

Marte jobbet lange dager, mens Peder syslet i hagen, hadde middagen klar når Mare kom hjem, og planla eksotiske ferieturer som de reiste på når Marte hadde anledning til å ta seg fri.

Peder ble kontaktet av sin gamle onkel Petter Ås. Petter Ås var en bemidlet mann og fortalte Peder at han gjerne ville gi Peder og Marte villaen sin i Storevik. Likevel mente han at Peder og Marte måtte betale noe for villaen. Han foreslo derfor at Paret skulle betale 4 millioner kr i vederlag. Villaen var verdt 5 millioner og siden Petter gav paret villaen til det han kalte gi-bort pris skulle 1/5 av villaen være Peders særeie. Petter mente dette var nødvendig for å sikre Petter i tilfelle Marte skulle gå fra ham. Marte reagerte litt på dette, men det var et fint hus og de ble enige om å overta på de vilkår Petter hadde bestemt.

Spørsmål 1) Har Petter Ås anledning til å knytte særeieklausul på 20% av boligen til fordel for Peder?

Sensorveiledning:

Spørsmålet er behandlet i pensum i kapittel 11.2. Kandidatene må få frem at særeie kan stiftes etter påbud fra giver jf. El § 48 første punktum. Det problematiske er om disposisjonen er en «gave». Kandidatene bør vise at en «gave» innebærer formuesforskyvning fra giver til mottaker i den hensikt å berike mottakeren, jf. forarbeidene til loven, Ot.prp.nr.28 (1990–1991), hvor det på side 89 heter:

"Utgangspunktet er at en gave er en vederlagsfri disposisjon. Men også en gjensidig disposisjon kan være en gave, hvis det er misforhold mellom ytelsene. Det har vært vanlig å anta at en transaksjon, enten den er ensidig eller gjensidig, må ha skjedd med gavehensikt/fremtre som en 'gavmildhetsakt' for at den skal anses som en gave. Slik er det etter departementets syn også naturlig å forstå ekteskapslovgivningens regler om formkrav for gaver".

I oppgaven ytes det vederlag og spørsmålet er om disposisjonen er et gavesalg. Høyesterett har i Rt-2014-1248 – som direkte omhandlet gavebegrepet i el. § 59 – redegjort nærmere for sin forståelse av gavebegrepet, jf. avsnitt 40 og 44:

(40) Når det gjelder vilkåret om at det er skjedd en formuesforskyvning, fremgår det av det siterte fra forarbeidene at også der det er gitt en motytelse kan det foreligge en gave, dersom det er misforhold mellom ytelsene. Jeg finner det klart at det må være en viss forskjell mellom ytelsenes verdi for at det skal være naturlig å tale om et misforhold. Men et vilkår om markert formuesforskyvning i et slikt omfang som Bs anførsel indikerer, kan jeg ikke se at det er grunnlag for å stille opp [...].

(44) Jeg vil også knytte noen bemerkninger til vilkåret om gavehensikt. I de siterte forarbeidene brukes også uttrykket «gavmildhetsakt». I dette ligger imidlertid ikke at giveneren må oppvise en giverglede. Poenget er at visse typer transaksjoner, typisk forretningsmessige transaksjoner og transaksjoner som finner sted for å oppfylle rettslige forpliktelser, må holdes utenfor, selv om de innebærer en formuesforskyvning. Det kan foreligge gavehensikt selv om den som yter gaven også har andre motiver enn å berike mottakeren.

Gavesalg vil derfor kunne være å anse som en "gave". Dette må drøftes nærmere som følge av at paret kjøpte boligen for 4 millioner kroner, og der verdien av boligen var anslått til 5 millioner kroner – dvs. en differanse på 1 million kroner. Svaret er ikke uten videre gitt, og kandidatene bør derfor ikke slå dette fast uten nærmere drøftelse.

I den forbindelse må kandidatene også ta stilling til om det kan påheftes særeieklausul ved gavesalg. Det følger av Rt. 1986 s. 164, gjengitt i pensum at det kan påheftes særeieklausul

ved gavesalg dersom disposisjonen i det vesentlige har et gavepreg. I nevnte dom var 1/3 av vederlaget gitt i gave. Dette ble ansett som vesentlig og hele eiendommen ble ansett som særeie, men dommen skiller seg fra oppgaven både ved at det ikke ble betalt penger for eiendommen, som blant annet ble gjort opp med bruksrett til fordel for selgeren, og ved at særeiebrøken i oppgaven samsvarer med gave-elementet. I Rt. 1990 s. 432 (også gjengitt i pensum) kom spørsmålet om det kan påheftes særeie på den delen som samsvarer med gaveelementet (11/25), noe Høyesterett besvarte bekreftende.

Kandidatene kan få uttelling uten å huske disse to dommene. Imidlertid vil antakeligvis kunnskap om dommene istandgjøring kandidatene til å drøfte problemstillingen mer dyptgående. Enkelte kandidater kan tenkes å ta Rt. 1990 s. 432 til inntekt for at særeieklausulen må respekteres. Det er imidlertid usikkert ettersom det kan hevdes at gaveelementet i dommen var vesentlig sml Rt. 1986. s 164. Det avgjørende bør imidlertid være kandidatenes drøftelser. Det vil ikke anses tilstrekkelig dersom det – under henvisning til de nevnte dommene – ukritisk legges til grunn at særeieklausulen må respekteres. Som følge av ulikhetene mellom faktum i de to avgjørelsene og faktum i nærværende sak, bør dette i noen grad drøftes nærmere. Dersom enkelte kandidater ikke identifiserer problematikken knyttet til særeieklausul, vil dette være egnet til å trekke ned.

For strukturen og fremstillingens skyld kan det være hensiktsmessig at kandidatene legger opp drøftelsene ved at det først tas stilling til om det foreligger gave i lovens forstand, før det deretter tas stilling til om det kan påheftes en særeieklausul ved et gavesalg. En fremgangsmåte der det foretas mer samlet vurdering av begge disse to, kan imidlertid også forsvares så lenge dette behandles skjønnsomt og på en godt strukturert måte.

Forutsett i det følgende at særeieklausulen er gyldig.

Petter inviterte Marte og Peder på middagsbesøk. Han mente det var tull å bruke penger på advokat, og hadde derfor satt opp testamentet selv. Når Peder og Marte kom på besøk ropte Petter fra vinkjelleren at de skulle signere på testamentet, så skulle han signere det siden. Peder og Marte signerte, og Petter skrev selv under etter at gjestene hadde gått hjem.

Spørsmål 2) Er testamentet i henhold til arvelovens regler? Spørsmål om pliktdelsarv til Petters livsarvinger skal ikke problematiseres.

Sensorveiledning:

Hovedtyngden i faget ligger på familierett, og det kan ikke forventes for mye av kandidatene når det gjelder arverett. Spørsmålet antas likevel å ikke by på store problemer og fremstår som et kontrollspørsmål. Vitnene er ikke til stede når Petter signerer eller vedkjenner seg sin underskrift og testamentet er ikke iht arveloven § 42 første ledd.

I tillegg vil også testamentet være ugyldig i henhold til arvelovens habilitetskrav etter arveloven § 42, jf. § 44. En testasjon i testamentet "*til fordel for et av testamentvitnene*" er ugyldig. Det kan i dette tilfellet enkelt konstateres at både Marte fikk en direkte fordel av testamentet. Det er et pluss om enkelte kandidater også ser dette.

Forutsett i det følgende at testamentet er gyldig.

Marte hadde i tillegg til stillingen som CFO en rekke styreverv i bedrifter i Lillevik, Mellomvik og Storevik. Marte var populær fordi hun var kjent for å få alle selskapene hun hadde befatning med

til å tjene penger. Marte ble etter hvert redd for at det skulle oppdages at hun ikke alltid var like opptatt av å følge lover og regler. For å beskytte seg mot fremtidige erstatningskrav tenkte hun det var best å overføre alt til Peder. Peder og Marte opprettet en ektepakt hvor det blant annet fremkom at «vår villa og vår samlede formue er Peders særeie». Marte tenkte det kunne være greit å tinglyse ektepakten, men det var så hektisk på jobb, og Peder var ikke så opptatt av det formelle, så det ble til at ektepakten ble liggende i en skuff.

Etter hvert ble stemningen mellom Peder og Marte dårligere, Marte var hele tiden på jobb, og Peder ble lei av å gå hjemme og ordne. Han drømte om å starte et eget dykkesenter på Sri Lanka. I mai 2024 ble Marte dømt til å betale erstatning i Storvik tingrett for flere brudd på regler om styreansvar. Peder og Marte viste da til at alt de eide av verdi var Peders særeie.

Spørsmål 3. Må kreditorene respektere ektepakten?

Sensorveiledning:

En avtale mellom to ektefeller om formuesordningen må inngås i ektepakts form. Formkravene til ektepakt følger av ekteskapsloven § 54. Det er ingen holdepunkter i faktum for at formkravene til en ektepakt ikke er overholdt, og at den derfor i utgangspunktet ikke er ugyldig. Dette kan påpekes, men det er ikke noe trekk om kandidatene ikke gjør det.

Det følger av el. § 55 første ledd at ektepakten må tinglyses for at ektepakten skal få rettsvern mot ektefellens kreditorer. Ektepakten er ikke tinglyst i dette tilfellet, og gir dermed ikke rettsvern mot kreditorene. Ektepakter som overdrar fast eiendom, krever i tillegg tinglysning i grunnboken, jf. § 55 annet ledd. For øvrig fremkommer det ikke i faktum at formuen er overført til Peder. Kandidater som ser dette, bør belønnes.

Peder og Marte endte med å selge villaen for å dekke Martes erstatningskrav. Det var likevel 3 millioner igjen ettersom eiendomsmarkedet i Storevik hadde vært godt i flere år. Peder var skuffet over Martes oppførsel i forretningslivet og syntes hun kunne få smake sin egen medisiner. Peder søkte derfor om separasjon. Marte hevdet at midlene måtte deles likt. Ektepakten hadde bare til formål å hindre at kreditorene skulle forsyne seg av felleseie. Peder sto på sitt og mente at alt nå var hans særeie. Peder sa at nå skulle han flytte til Sri Lanka med alle pengene.

Spørsmål 4. Må Marte respektere ektepakten?

En del kandidater vil gjerne få frem at ektepakten ikke trenger tinglysning for å ha virkning mellom ektefellene. En del vil antakeligvis også drøfte Martes anførsel som et proforma-spørsmål. Dersom avtalen er proforma og ikke gir uttrykk for noen reell rett, skal den ikke legges til grunn ettersom ingen av partene kan bygge noen rett på den. Dersom noen studenter trekker inn HR-2018-1265-A, der tilsvarende proforma-spørsmål behandles inngående i avsnitt 66 flg., vil dette kunne være et betydelig pluss. I den saken var formålet bak en transaksjon mellom to ektefeller å unndra aksjene fra selskapets kreditorer. Høyesterett fant at motiv om kreditorunndragelse kunne "etter omstendighetene være en sterk indikasjon på proforma" (avsnitt 93). I avsnitt 67 til 85 foretar Høyesterett en grundig gjennomgang av hvorvidt om vurderingen av hvorvidt en ektepakt er proforma skal være subjektiv eller objektiv, og der konklusjonen – etter en gjennomgang av en rekke rettskilder og reelle hensyn – er at ektepakter er et særtilfelle, der vurderingen er objektiv.

Enkelte kandidater vil muligens vise til Rt. 1990 s. 206. I den saken ble en ektepakt kjent ugyldig, jf. annenvoterendes votum (flertallet) på s. 210:

"Det er i denne saken ikke tvil om hva ektefellene ønsket å oppnå. Ved opprettelsen av ektepakt om særøie, ville de hindre at mannens kreditorer tok beslag i leiligheten, men samtidig skulle de dele som om ektepakt ikke var opprettet dersom ekteskapet ble oppløst ved skilsmisse. Det er videre på det rene at dette er en kombinasjonsmulighet som ektefelleloven ikke tillater. Hadde ektefellene tatt bestemmelsen om hvordan det skulle deles ved skilsmisse inn i ektepakten ville resultatet ha blitt at hele ektepakten var blitt ugyldig, se Rt-1976-501. Jeg mener dette bør bli resultatet også når de to elementer i den samlede avtale er fordelt på en ektepakt og en formløs avtale".

Dommen er avgitt under dissens (3 mot 2). Dersom dette ikke fanges opp, og det for eksempel gjengis ukritisk fra premissene til mindretallets votum på en slik måte at kandidaten tilsynelatende legger til grunn at mindretallets premisser også var det endelige resultatet i Høyesteretts dom, er dette egnet til å trekke ned.

Velger enkelte andre fremgangsmåter enn det som er nevnt ovenfor, og der dette også viser forståelse, bør det aksepteres. Enkelte vil muligens løfte frem at ektepakten ikke var tjenlig til sitt opprinnelige formål jf. det forrige spørsmålet.

Noen kandidater har valgt å behandle spørsmål 4 utelukkende som en vurdering av hvorvidt ektepakten vil "virke urimelig" overfor en av partene jf. ekteskapsloven § 46 annet ledd. I utgangspunktet er det ikke helt treffende å legge opp behandlingen av dette spørsmålet utelukkende til en vurdering etter denne bestemmelsen, Det kan likevel gi en viss uttelling.

Det er tale om en snever unntaksregel som må brukes med forsiktighet, jf. NOU 1987:30, side 146 og Rt. 2006 s. 833 avsnitt 39. Det er kun de kvalifisert urimelige avtaler som kan settes til side. Hensynet til å innrette seg etter at oppgjøret er endelig, veier tungt. Selv om det er stor forskjell på hvilken formue den enkelte ektefelle sitter igjen med, er det ikke gitt at avtalen kan settes til side.

En avtale som bestemmer at det den enkelte eier, skal være særøie, vil som utgangspunkt neppe være urimelig. Lempningsregelen vil likevel kunne være aktuell hvor det er skjer store formuesoverføringer mellom partene. En overføring som har et fornuftig motiv, kan imidlertid tale mot lemping. Å sette en avtale til side vil ut fra praksis særlig kunne være aktuelt hvor den ene ektefellen har utnyttet den andre eller på andre måter ført vedkommende bak lyset.

Om bedømmelsen:

Det må ved sensuren tas hensyn til at kandidatene går på første studieår. Det kan derfor ikke stilles for høye krav selv til å få A. Ved å angi anslått tidsbruk, menes at det ikke skal foretas en strengt matematisk vekting. Kandidater som viser god forståelse, må få god uttelling selv om oppgaven inneholder mindre svakheter. På den andre siden vil alvorlige feil stenge for de beste karakterene selv om andre deler av besvarelsen er sterke.

Teorioppgaven om el § 31 er i kjernen av familierettsfaget. Kandidatene har liten trening i å skrive teori, og vi kan heller ikke forvente for mye av rettskildebruken på første studieår. Praktikumsoppgavene er ikke så omfattende, men kandidatene vil antakelig skille seg ved at svake kandidater avslører misforståelser mens de beste vil kunne vise innsikt.

